

Zuid-Afrikaanse Geschiedenis op onze Schole. 15

∴ LEZING ∴

gehou door F. POSTMA, te
Potchefstroom, 31 Juli 1908.

Zuid-Afrikaanse Geschiedenis op onze Schole.

Onze Afrikaanse Taalvereniging alhier 't o.a. in die statute vastgesteld „om die onderwijs in die Zuid-Afrikaanse Geschiedenis te help bevorder”.

Om dit nou te kan doen en om met vrucht in die richting te werk is 't nodig dat ons eers een biekie moet onderzoek hoe die zaak staan, waarna 't dan duidelik zal word hoe ons moet aanpak.

Hierom het ons gemeend dat 't van groot belang is om een lezing te gē o'er „Zuid-Afrikaanse Geschiedenis op onze schole” nie zo zeer nie om die zaak klontje klaar voor u te maak als om slechts die onderwerp in te lei voor die bespreking daarvan opdat ons op die wijze tot helderheid kan kom.

Laat ons nou in die eerste plaats zien hoedanig die kennis van die vaderlandse geschiedenis bij die opkomende geslacht is.

Dit gries ons diep maar 't is die waarheid wanneer ons moet verklaar dat ons in hierdie zaak bijna nie van kennis kan spreek nie, omdat hiervan maar zo 'n schijntje aaawezig is; ons zal beter doen om te zeg dat daar in die jonge verstande zo 'n flauw, zo 'n blauw, blauw, zo 'n dof notiekie is van 'n ding wat groot mense noem vaderlandse geschiedenis.

Hulle ken zo 'n mondjevol van „Cape History” en weet 'n hele boel van die „Williams” en „Richards” en „Edwards” en al die koninge en koninginne van Engeland. Die belangrike zaak voor hulle is die „History of England”; die geschiedenis van Engeland vorm die hoofdinhoud van hulle begrip van geschiedenis; een klein onderdeel van die begrip of om meer korrek te wees een klein stukje van die inhoud van die begrip „geschiedenis” word ingenome door die „Cape History”.

Als ons hierdie zaak in een figuur wil afbeeld dan moet ons die begrip „geschiedenis” voorstel met 'n sirkel; die sirkel in 8 deele verdeel; daarvan één deel toeken aan die „Cape History” en zeven deele aan die „English History”. Daar is glad nie plek voor Algemene Geschiedenis.

Dat die voorstelling glad nie overdrewe is nie zal ons nou tracht om te bewijs.

Ik moest een paar jaar gelede een jong seun ondervraag in

die vak „vaderlandse gesiedenis.” Nou wist ik natuurlik dat seuns op zo'n tijdstip maar danig ongemaklik voel en nie al hul positiewe bymemekaar 't nie om hul recht in te span als die orde gegê word in die vorm van een vraag. Ik wou toen die zaak voor hem zo maklik maak als moegelik en vrâ:— „Wie was die eerste president van Transvaal?”

Die seun loer zo eventjes naar mij, wrijf een biekie zijn voorhoofd, maak een biekie keel schoon, en zeg zo zukies bij zichzelf „die eerste President, die eerste President?” Hij zit nog zo 'n rukkie stil, laat zijn gedachte gaan; meteens ruk hij zijn lijf recht, zijn oge schitter en hij trek los met „*Bartholomëus Diaz*. Dit was of daar 'n ko'el door mij trek; ik word zomaar koud en naar en akelig.

Ik probeer weer 'n ander vraag: „Noem mij een paar groot manne in onze gesiedenis?” Hoe hij ook rondgeschuif en gesukkel 't hij was nie in 'n gebore staat nie om mij één te noem; eindelijk 't ik hem zover gekrege om die naam van President Kruger te noem en dit eers nadat ik hem gevra 't welke grote man is nou 'n paar dage terug hier in Pretoria begraaf geworde.

Die seun was 'n jong Transvalertje van omtrent 12 of 13 jaar en was in een van die voornaamste schole van Pretoria.

Dit is nou maar één geval en ik zou uit eigen ervaring en ondervinding meer staaltjes kan gê, hoewel nie zo erg nie als die bovenstaande.

Al zou daar zelfs geen ander voorbeeld wees dan is die één genoeg om die oge te laat opengaan voor die treurige stand van zake, want dit moet 'k hierbij zeg die seun was 'n schrander jongen en geen stommerik.

Doch daar is meer om dit te bewijs. Laat ons die rapporte van die Examinatore van die Kaapse Universiteit voor 'n paar jaar terug nagaan. Ons moet 'n paar jaar teruggaan want toen was daar nog die „Elementary” Examen, waarin „Cape History” één van die vereiste vakke was; die examen is nou afgeschaf. Als ons nou die rapporte nagaan dan vind ons dat die examiner van „Cape History” bijna jaar voor jaar met nadruk daarop gewijs 't dat die kennis van die vaderlandse gesiedenis o'er heel die land (d.w.z. Kaap-Kolonie, O. R. Kolonie, Transvaal, Natal) treurig is. Die candidate, volgens hem, weet meer van die koninge van Engeland dan van hul eigen natie.

Zoals ons weet schrijf voor die Kaapse examens kinders van alle rang en stand o'er heel Zuid-Afrika. Die uitspraak om-

vat dus al die schoolgaande kinders in Zuid-Afrika en is dus 'n veroordeeling van die onderwijs wat gegê word in die vak o'er heel Zuid-Afrika. In krasser vorm kan die zaak nie voor ons gesteld word nie dan in zo'n rapport, en ons zal wel doen als ons daarop acht gê en doen wat in ons vermoë is om verbetering te krijg.

Indien iemand nog nie overtuigd is nie laat hij dan maar een of ander kind ondervraag en zelf oordeel.

Als daar dan zo grote onkunde heers en nie alleen onkunde nie, maar onverschilligheid ten opzichte van die gesiedenis, dan moet daar ergens een schroef los wees, en misschien een hele paar schroewe, als ons die zaak goed nagaan.

In die eerste plaats is die ouders van die kinders die schuld hiervan, omdat daar bij die ouders zelf geen nationaliteitsgevoel is. Die grootste gros is danig tevrede o'er die vordering wat hul seuntjes maak in die Engelse taal, wanneer hul al die taal kan praat en lees en schrijf. Verder kan dit hulle maar weinig scheel wat hul leer; als hulle kinders die „rooi-taal” kan slaan dan is alles recht. Nooit word b.v. met die kinders gepraat o'er die grote manne van onze gesiedenis, of als dit misschien nog te veel is voor pertij ouders, nooit word die kinders gevra wat hul nou vandaag op die school geleer 't van die gesiedenis. Die gesiedenis word morsdood gezwege. Kan 't ons dan verwonder als die kinders zelf om die gesiedenis niks gê? Voor 'n kind is Pa en Ma toch maar die voorbeeld wat hij navolg.

„Nee maar” zal pertij ouders zeg „man jij is nou glad verkeerd. Kijk die zaak zit zo. Ik kan nie zelf mijn kinders leer, want daarvoor 't ik in die eerste plaats nie tijd nie en in die tweede plaats kan ik dit ook nie doen nie al wil ik ook; daar is die school en daar is die onderwijzers; ik betaal daarvoor en hulle moet mijn kinders leer; als hulle nie mijn kinders die vaderlandse gesiedenis behoorlijk leer nie, dan is dit hulle schuld en nie mijne nie”.

Zeker ons stem toe dat nie al die ouders die tijd 't om self hul kinders te onderricht en nie almal in staat is om dit te doen, maar wie zijn schuld is 't dan dat op die schole die nodige onderwerp nie behoorlijk behandel word nie?

Ons kan nie anders, ons moet dit zeg: dit is door die „lamlendigheid” van vele ouders. President Steijn 't op die taalfeest te Burgersdorp K.K. gezegd dat die onverschilligheid van die Afrikaners toe te schrijf is aan hulle „papbroekerigheid”.

Die woord is net die rechte woord. Is dit dan nie „pap-

broekerig" als die ouders maar met hul eigen kinders laat maak wat ander mense wil? Diezelfde ouders zal hul man staan als een ander met hul perd of os maak wat hij wil: maar met zijn kind of kinders kan 't maar goed of slecht gaan op die school; dit raak hul nie.

Daar is nog een ander klas ouders, wat bekwaam genoeg is om zelf hul kinders te onderricht als 't nodig is en ook die tijd 't daarvoor. Ons vind dat die ouders veel belang stel in die vordering van hul kinders; wat die rapporte elke drie maanden nauwkeurig nagaan en toch word ook bij hulle die vaderlandse gesiedenis maar min geacht.

Wat kan die rede hiervan wees?

Natuurlik ook al gebrek aan nationatiteitsgevoel, maar meer nog een valse eierzucht. Die kinders moet hul examen doen en in die examens tel vaderlandse gesiedenis nie veel in vergelyking met die andere vakke; daarom moet hul opgedruk word in Latijn, Engels, Meetkunde en andere vakke; Hollands en Vaderlandse gesiedenis kan maar een biekie afgescheep word. En so gebeur 't dat die ouders die wereld omkeer als 'n kind een biekie achterlik is in Latijn of Engels of Meetkunde, maar praat nooit één woord als die rapporte uitwijs slechte vordering in vaderlandse gesiedenis. Hier ondersteun die ouders die fatale richting van die Kaapse Universiteit, in plaats van te agitêer en te raas totdat recht geschied. Want dit is nou so zeker als tweemaal twee vier is, indien al die Afrikaanse ouders daarop aandring, dan zal Vaderlandse gesiedenis een eereplaats inneem op onze schole.

Zonder twyfel leg die schuld in die eerste plaats bij die ouders; dit is hulle kinders en hulle het recht om te eis dat die vak behoorlik zal onderweze word.

In die tweede plaats 't die Kaapse Universiteit ontzaglik veel onheil gesticht door haar stelsel. Die enigste examen waarin kennis van Zuid-Afrikaanse gesiedenis werd vereist, was die Elementary Examen; en zoals reeds gezegd is was die aantal punte aan die vak toegekend maar zeer weinig, slechts 100 in vergelyking met 200 wat toegekend werd aan Engelse gesiedenis. Als vanzelf 't ouders, onderwyzers en kinders hul maar min moeg gemaak o'er die vak, en is die Vaderlandse gesiedenis met één woord afgescheep. Die kennis daarvan was maar een klein mondjevol. Om die zaak nou erger te maak was die biekie al wat die kind ooit leer, want in die hogere examens word die vak nie meer vereist. Dit is dan ook die rede waarom

ons vele geleerde manne en vrouwe van Zuid-Afrika aantref, persone met titels van B. A. of M. A. of andere grade, wat nou letterlik niks ken van hul eigen geschiedenis. Vanwaar dan ook die onverschilligheid en traak-mij-niet-achtigheid wat ons onder die ontwikkelde mense vind. Hulle weet van die geschiedenis niks af en gevoel dan ook geen liefde voor die zaak.

Nie alleen nie die ouders staan schuldig, maar bijna al die ontwikkelde persone, want, hoewel hulle opvoeding in hierdie opzicht jamerlik was, toch moet 'n man van behoorlike ontwikkeling vanzelf die leemte-voel, zelf dan maar die leemte aan vul door eigen studie en zich beijver om die onderwijs-sijsteem in die opzicht te verbeter. *Zo 'n persoon voel zelf die schande daarvan en behoort dus die opkomende geslacht voor diezelfde schande te bewaar.*

Verder die Elementary Examen is nou 'n 2 jaar terug afgeschaft en dus is Vaderlandse geschiedenis heeltemaal van die rol gekrap. Het ontwikkelde persone vroeger nog zo 'n biekie geweet, in die toekomst zal daar glad geen kennis meer wees, als daar nie verandering kom nie.

Die hoop kan misschien gevestigd wees op die lager voorbereidend onderwijs, dat die kinders in die lagere standaards betere kennis maak met onze geschiedenis.

Doch hier lijk die zaak maar net zo treurig. Volgens informasie wat ons ingewonne 't, word op vele schole glad nie onderwijs gegê nie in die vak, omdat daar nie tyd is nie.

Daar is nie tyd nie op die schole om die Afrikaanse kinders in hul eigen geschiedenis te onderricht!!!

Kan aan ons volk groter onrecht gedaan word? Hoe is 't moegelik dat ons dit maar met stilzwijgen kan aanzien?

Die woord van Pres. Steyn klink ons baija in die ore—*papbroekerigheid.*

Op andere lagere schole word die geschiedenis tog nog onderwese, maar door middel van handboekjes, wat die feite scheef voorstel nie alleen nie, maar ook onwaar is; en als hulle nie onwaar is, dan is die feite in zo 'n neutrale dode vorm gegote, dat die kinders wat die chronologiese pille moet slik net omgekrap word en naderhand maagpijn krijg van al die goeters. Geen wonder dat die kinders hulle neus optrek als die onderwijzer met die boekjes begin.

Die eerste handboekje wat die meeste in gebruik is, is bekend als „A New School History of South Africa” geschrewe door Rev. J. Whiteside.

Die eerste ongerijmdheid in hierdie zaak is dat Afrikaanse kinders hul eigen gesiedenis moet leer in een vreemde taal, wat al vanzelf hulle van hulle eigen gesiedenis vervreemd. Denk nou net 'n biekie dat 'n Hollandse kind die gesiedenis van Holland in Frans of Duits moet leer. Dit zou bespottelik wees en zal ook nooit door Hollanders toegelaat word. En toch is ons Afrikaners zo bespottelik om dit maar oogluikend toe te laat.

Nie alleen nie is die boek in een vreemde taal maar bevat ook onwaarhede en onjuisthede. Ons 't die moeite gedaan om 'n studie van die boek te maak en wil nou 'n biekie van die feite afzonderlik neem en die beskou in die licht wat erkende geschiedschrywers o'er die zake versprei 't.

„Die zogenaamde verkoop van die Kaap aan die Engelse door die Hollanders.”

Whiteside: „Great Britain paid to the Netherlands, as compensation for the Cape, Demerara and some other possessions £6,000,000.”

Leyds: „De eerste annexatie van de Transvaal” p. 14:— „Deze overeenkomsten werden door Engeland met opzet in zulke bewoordingen gesteld, dat zij den indruk verwekten alsof de Prins van Oranje de Kaap voor verscheidene millioenen ponden had verkocht; en sedert is dat dan ook steeds beweerd geworden door ongeveer alle schryvers, die dit onderwerp hebben aangeroerd. (N.B. Theal zeg dit ook in zijn werk; in Dartir's Geschiedenis van Z. Afrika geschreef door die hh. Endendijk en Fouché word diezelfde storie met klem vertel F. P.). Maar een dergelijke voorstelling der feiten is onjuist; *noch Holland noch de Prins heeft één stuiver in betaling voor Zuid-Afrika ontvangen.*

(Zie verder *Leyds* a.w. pp. 15—20.

Prof. Heeres: (a). Heeft Nederland de Kaap verkocht?

(b). De overgang der K.K. van Nederland in Engeland's bezit.

(c). Nogeens de overgang van de K. Kolonie).

(2). *Die eerste overgave van die Kaap 1795.*

Whiteside p. 35. „When these terms were signed, the English forces were admitted into the Castle and the Dutch troops laid down their arms. After a career of one hundred and forty-three years, the *oppressive* (ik onderstreep) rule of the Netherlands East India Company came to a close—„to the substantial

benefit" says the late Judge Watermeyer, „of every man in the Colony, of every hue."

Ons wil nie ontken nie dat onder die regering van die Oost Indiese Compagnie daar ook griewe was vooral onder zo 'n man als Pieter Gijsbert Noodt, maar dat die hele regering gebrandmerk word met die naam van „*oppressive*" is onwaar, anders kan ons moeilik verstaan waarom daar zo grote vreugde was toen die Kaap in 1803 weer teruggegê werd aan die Hollanders. Whiteside zeg zelf (p. 38):— „The houses at Cape-Town were illuminated, and general festivity prevailed."

Theal in zijn „Korte Geschiedenis van Zuid Afrika" p. 249. „De 1ste Maart 1803 werd als een dag van dankzegging gevierd tot God den Almachtige omdat Hij de Kaapkolonie aan hare oude bezitters teruggegeven had".

Leyds p. 12. „Op den 20sten Februari 1803 werd de Kaapkolonie, onder groot vreugdebetoon, plechtig aan de Bataafse Commissarissen overgedragen.

(3). *Slachters Nek*. Die voorstelling wat Whiteside van die zaak gê op pp. 43, 44 is nie onjuis nie maar word zo vertel dat 'n mens die indruk krijg dat die onrecht daar gepleegd toch nie zo groot was nie. In zulke zake behoort die volle waarheid vertel te word en die zal minder kwaad doen dan als ons tracht om zake zo eventjes aan te roer.

(4). *Die grote trek*. Die grote gebeurtenis in onze geschiedenis word nie onjuis verhaal nie maar word toch veroordeel door die schrijver. Ons lees op p. 71: „There can be no doubt that the Bond has exerted a marked influence on the history of recent years. Its action has often been complained of as narrow and obstructive (N. B. die klacht weerspreek Whiteside nie. F. P.) but the Bond is much better than the old system of for ever trekking beyond colonial bounds when life and law became distasteful or irksome.

Die Eerw. schrijver 't uit die oog verlore dat die mense hulle al moeg gesukkel 't om verandering en verbetering te krijg in die landzake.

Een goede voorstelling word gegê in die werke van Theal en Leyds, alsook in die brieve van Piet Retief onlangs gepubliseerd in die mooie en leerzame levensbeschrijving van Piet Retief door Meneer G. Preller.

In verband met die grote Trek zou ons toch iets verwag omtrent die handelwijze van die zendelinge. Die hele zaak word met stilzwijgen voorbijgegaan. Ons lees net (p. 55.) „The mis-

sionaries preached the Gospel. But the system failed”.

Retief schrijft in zijn manifest (P. Retief door G. Preller p. 53): „Ons klaag o'er die ongeregvaardigde blaam wat daar op ons gelegd is door belanghebbende en oneerlijke persone, onder die dekmantel van godsdiens, persone wier getuigenis in Engeland geglô werd tot uitsluiting van alle bewijsmiddele in ons voordeel; en ons voorzien als gevolg van hierdie vooroordeel niks als die totale ondergang van die land.”

Theal lig zo eventjes die sluier op. Hij zeg (p. 276) „On- gelukkig, echter, hadden de Eerw. heeren Van der Kemp en Read, Zendingen van het Londensche Genootschap, geloof geslagen aan een aantal verhalen over moorden van Hottentotten en andere geweldadigheden beweerd te zijn gepleegd door kolonisten. En hunne verslagen—waarin deze verhalen als feiten voorkwamen—werden in Engeland gepubliceerd. Op last van het Britsche gouvernement, werden de beschuldigingen, aldus gemaakt, voor het tweede rondgaande hof gebracht, hetwelk zijne zittingen hield te Graaff-Reinet, Uitenhage en George in de laatste maanden van 1812.

„In dezen *Zwarten* rondgang, zooals die sedert genoemd werd, stonden niet minder dan 58 blanke mannen en vrouwen terecht wegens misdaden beweerd te zijn gepleegd tegen Hottentotten of slaven, en meer dan 1000 getuigen—Europeanen, Swarten en Hottentotten—werden gedagvaard om getuigenis af te leggen. Het gehele land verkeerde in een toestand van opgewondenheid. De beschuldigingen van meer ernstigen aard werden bijna allen bewezen ongegrond te zijn; doch verscheidene personen werden schuldig gevonden aan aanranding, en gestraft. De verbittering der betrekkingen en vrienden van degenen die zonder voldoende oorzaak aangeklaagd waren, was zeer groot en deze gebeurtenis veroorzaakte meer dan alles wat tevoren had plaats gevonden, een blijvend gevoel van onvreindschappelijkheid tusschen de grens kolonisten en de zendingen van het Londensche Genootschap.”

Dit lijk een biekie anders dan W's „the missionaries preached the gospel; but the system failed.” Tevergeefs 't ik in die boekie van Whiteside gezocht naar een beschrijving van die „zwarte rondgang”: daar is geen letter van. En toch is het juis die feite wat andere gebeurtenisse zoals „*Slachters Nek*” en „*die grote Trek*” verklaar en mag nie weggelaat word nie. Feite staan nie los van mekâar maar die een vloei voort uit die ander; en wanneer ons die feite in verband met mekaar beschouw dan

eers verstaan ons hoe die vork in die steel zit.

In zijn behandeling van die grote Trek zeg Dr. Leyds: „De grondoorzaak van den Grooten Trek ligt in die voortdurende inmenging van Britsche ministers in de plaatselijke aangelegenheden van een land 6000 mijl verwijderd van het gebied van hun ondervinding en begrip”, (p. 25). Hij toon verder aan dat die Ministers geleid werd door valse voorstellingen wat die zendeling voornaamlik verspreid had. (p. 26). Dan geef hij (p. 27) zo 'n kleine schets van die manier, waarop die zendeling te werk gegaan 't, volgens Theal vol III. p. 60. „Het was in het jaar 1790, dat het Londensche Zendeling-Genootschap zijn arbeid in Zuid-Afrika aanving met het uitzenden van Dr. J. T. van der Kemp als zijn hoofdvertegenwoordiger. Een der stelregels van dezen eigenaardigen man was dat „ten einde het vertrouwen van wilden te winnen, men zich schikken moest naar hunne gewoonten welke niet zondig waren en later kocht deze man, die zich in Europa in zeer beschaafde kringen had bewogen, een zwarte slavine met wie hij trouwde en leefde alsof hij tot het ras behoorde.”

Verder (p. 30) lees ons „Immers de zendelingen leefden met de naturellen, kozen onder hen vrouwen en kwamen er vanzelf toe om, ter rechtvaardiging van hun eigen overtuiging, kwaad te spreken van anders-denkenenden. En, daar hunne eenige blanke naburen boeren waren, die voortdurend op hun hoede moesten zijn tegen veedieverijen, sprak het vanzelf, dat zendelingen en boeren dikwerf van opinie verschilden,—de zendelingen door dik en dun opkomend voor al wat den naturellen aanging; de boeren, optredende als verdedigers van persoon en eigendom, als handhavers van recht en orde.”

Al die zake word met stilzwijgen in Whiteside voorbijgegaan; geen wonder dat 'n kind wat zijn geschiedenis uit die boekje moet leer, glad 'n verkeerde en valse voorstelling van zake 't. (In Whiteside p. 39 lees ons van Dr. Van der Kemp en zijn zwarte vrouw, maar die zaak word nie in verband gebracht met die grote Trek”).

Laat ons nog verder gaan en zien wat Whiteside ons te vertel 't van die Diamantvelde.

(5). *Diamantvelde*: Ons lees (p. 67):—„The distrikt in which the diamonds were found formed part of a country which a Griqua chief, Waterboer, claimed as his own. But the boundary had never been defined, and the territory was also claimed by the Orange Free State. Waterboer to protect his claim, handed

the country over to the British Government, who, in 1871, proclaimed it a British province. The dispute remained unsettled till the year 1876, when the British Government paid to the Orange Free State £90,000 as compensation for its share of right. En verder (p. 95) op een andere plaats „Thousands of diggers from all parts of the world flocked to the new Golconda. The Orange Free State *assumed ownership*, and sent its officers to preserve order.”

Wat is nou die voorstelling van die lezer? Dit (a) Die diamantvelde het nie aan Vrijstaat behoer nie; (b) Waterboer 't ook 'n reg daarop gehad en zich gewend tot die Britse Regering om protectie; (c) die Britse Regering 't hem bescherm en om die ruzie tussen die twee uit te maak 't zij £90,000 betaal.

Wat is nou waarheid? Ten opzichte van die *Iste punt* n.l. „die diamantvelde het nie aan die Vrijstaat behoer nie” lees ons in die werk van Dr. Leyds (p. 139 en volg.) „Dit distrikt was door eenigen der eerste Emigranten onder Fourie gekocht van het Koranna-hoofd Dantzer. Het had daarop, van 1848 tot 1854, deel uitgemaakt van het voor blanken bestemde gedeelte der Oranjerivier-Soevereiniteit en werd, met de rest van dat gebied, door Sir George Clerk uit naam van het Britse Gouvernement overgedragen aan den toen gevormden Oranje-Vrijstaat. Vele plaatsen in dat distrikt werden gehouden onder eigendoms-bewijzen der Soevereiniteit, Burgers van den Vrijstaat waren meer dan twintig jaren lang in het onbetwist bezit van deze en andere plaatsen in dat distrikt geweest.” Om zijn bewering te staaf, citeer Dr. Leyds uit die Britse officiële Uitgave, (die Blauwboeke, Witblade enz.) en haal aan wat J. A. Hobson zeg in „The War in South Afrika (p. 140):—„Een rechtsgeleerde met een grote praktijk als transport-uitmaker in de nabijheid van Kimberley heeft mij verteld, dat zelfs nu (1898) het transport van de kostbaarste gronden aantoon, dat hun eigendomstitel berust op Vrijstaatse oorkonden—een absoluut overtuigend bewijs van de prioriteit der Vrijstaatse vordering”.

Whiteside vertel ons „the boundary had never been defined”. Wat betref die aanspraak van Waterboer kan ons bewijze genoeg aanhaal uit die werke van Theal en Leyds om aan te toon dat hij nie die minste recht had op die gronde. Hij 't al vroeger vóór die ontdekking van diamante ook al aansprake op die gronde gemaakt maar toen 't die Britse Regering zich daarom nie bekommer, want volgens Dr. Leyds (p. 141) „er waren nog geen diamanten ontdekt. Eerst daarna en nadat Waterboer aan

die Koloniale Regering aangebode had zich en zijn volk onder Britse Soevereiniteit te plaats 't die Hooge Commissaris Waterboers aanspraken bepleit. Theal zeg dat Waterboer die voorstel gemaak 't omdat hij vooruitzicht had op een levenslange toelage. Dat die Britse Regering Waterboer aangehitst 't blijkt hieruit en uit een missive van die Hooge Commissaris aan die Secretaris van Staat: „Het lijkt mij geheel onmogelijk om nog langer de fictie vol te houden van te handelen in Waterboers naam” (Leyds p. 144). £1000 was hem beloofd en £500 voor zijn vrouw en kinders, maar die ou Griqua 't daar geen pennie van gezien: die Engelse het hem uito'eriê. „Het eind van deze geschiedenis is vermakelijk. Wij hebben Waterboer niet betaald. Wij hebben zijn aanspraak in het Hof betwist, hem gedwongen tot het maken van £3000 onkosten, en hem in de gevangenis geplaatst voor de een of andere kleine overtreding: (Dr. Leyds citeer hier uit „The Native Question in South Africa” door W. H. James M. P.).

Om nou na te gaan hoe die handeling was, wat uitloop 't op die verkoop van die gronden voor £90,000 zal mij te lang neem. Die hele zaak word duidelijk uiteengezet door Dr. Leyds. Om kort te wees die knoeierij het vele Engelse zelf doen gloei van verontwaardiging o. a. Theal, Lindley, die „Adanantia „schreef in dien hoop om die ooge van die Britse Parlement te open.

Die annexatie is nou aan die orde en daarom wil ons een biekie hoor wat Whiteside schrijf o'er:

5. *Die occupatie van Natal door die Engelse.* Wat W. zeg kom hierop neer dat die Kaffers in Natal in die nood geraak en die Britse Regering om hulpgevra 't. Die Britse Regering 't toen Durban geoccupeer en later die land geannexeer om verdere moeilikhede te voorkom.

Uit andere bronne weet ons dat die Engelse, wat vroeger in Natal was, herhaalde male die Britse Regering om protectie gesmeek 't tegen die Kaffers, maar aan die smeekstemme werd geen gehoor gegê omdat dit onraadzaam was met die oog op die vele moeilikhede en gevare. Nauweliks echter is die gevare en moeilikhede verdwene door die roemrijke dade van die Emigrante-Boere of die vlag van Engeland moet daar waai. Eers 't die Kaapse Gouvernement die Emigrante Boere in alle opzichte tegengewerk. Volgens proclamaties van die Goeverneur (Sir George Napier) mocht levensbehoefte of steun in geen opzicht verleen word aan die mense; zelfs buskruit en lood was verbode om daarheen te vervoer; die land is schoon gemaakt

en veilig, en zie daar kom die Engelse ook om bezit te neem.

Dames en Heren, ik was van plan om die onjuisthede van Whiteside nog aan te toon in verband met: 1. die eerste annexatie van Transvaal; 2. die annexatie van Oranje Vry Staat; 3. die Zand-Rivier Conventie; 4. President Kruger; 5. Johannesburg; 6. die laatste oorlog en vele andere sake maar ik zal dit maar laat blij bij wat ik reeds aangetoon 't, omdat dit een onplezierige werk is en omdat dit ons vannaand te lang zal bezig hou. Ik denk dit is genoegzaam gebleke dat die handboek totaliter ongeschikt is om op 'n onse schole te gebruik. Die groot kwaad wat zo 'n boek uitricht is ongelooflik. Die valse en scheve voorstelling vervreemd die kinders helemal van hulle eigen geschiedenis en ondermijn nie alleen nie, maar maak alle gevoel voor vaderland, alle nationaliteitsgevoel *morsdood*. Die hele geest waarin die boek geschrewe is, is Anti-Afrikaans, en die „dood-zwijg politiek” speel daarin 'n grote rol.

Nog net een enkel woord o'er die handboek van die hh. Endendijk en Fouchè onder die titel van „Darter's Geschiedenis van Zuid-Afrika”. Te prijzen is dat die mannen toch die geschiedenis in Hollands geschrewe 't. Dit is al een stap in die goede richting en zal zeker veel daartoe bijdraag om die geschiedenis van ons vaderland een biekie nader aan die hart te bring dan wannecr ons haar in een vreemde taal die kinders voorhou.

Ik kan daarom nie zeg nie dat die boek een geschikt handboek is, want het is één dorre opsomming van feite; nie één beschrijving is daarin van belangrijke gebeurtenisse wat die hart warm maak en laat klop van liefde; met één woord die boek is dor en droog; die geschiedenis van die „Grote Trek,” van die sneuvelen van mannen als Piet Retief, van die dappere kind Dirk Uijs en vele andere gebeurtenisse word net chronologies opgesomd.

Verder word zo min mogelijk die onrechtvaardigheid van Engeland duidelik aan die licht gebracht. Dit is natuurlik in overeenstemming met wat in die voorwoord staan n.l. „alles wat rassehaat kon aankweken hebben wij zorgvuldig vermeden, doch zonder de waarheid te verdraaien.” Of die laatste zinsnede kan aansluit bij die eerste betwijfel ons, omdat dit onmogelik is om feite zo voor te stel dat die een of ander partij zich nie beleedig zal voel; men moet dan of die feite verbloem of verzacht of verzwijg. Die skrywers 't getracht om hulle doel te bereik door belangrijke feite in zo 'n zachte vorm in te kleeed dat hulle helemal onschuldig lijk. Die gevolg nu van zo 'n boek is natuurlik

dat daar geen rassehaat aangekweek word *maar*, en hier leg ons nadruk op, daar word op zo'n wijze ook geen liefde voor die vaderland opgewekt; per slot van rekening geef zo'n boek ook niks. Een eerlike voorstelling van zake grievend of nie grievend, zal 'n veel beter uitwerking hê op beide partije dan wanneer ons tracht om alles onschuldig voor te stel. Laat die onrechtvaardige dade van die Engelsche met die naam genoem en duidelik aangetoon worde; en evenzo laat die misslage van die Boere nie verbloem worde nie; dan zal daar minder rassehaat aangekweek en veel liefde voor de gesiedenis opgewek word.

Laat ons nou maar van handboeke afstap en korteliks een paar gedachte uitspreek hoe ons als Afrikaanse Taalvereniging die belangrike zaak kan bevorder op onze schole.

In die eerste plaats 't die Afrikaanse onderwysers die beste gelegenheid om hierin krachtig te werk en verbetering aan te bring.

Handboekjes moet eigenlijk nie aan die kinders gegê word. Die onderwyser behoort in hulle biblioteek te hê die werke van Theal, Leyds en anderen. Hij moet uit zulke boeke put om die gesiedenis aan die kleine kinders en self aan grotere kinders op 'n boeiende wijze te vertel; en die beste zal hij daarin slaag als hij dit in Afrikaans doen, want die taal kan hij praat en daarin kan hij zich lekker uit druk. Dan zal die vak gesiedenis voor hemzelf en voor die kinders aangenaam en plesierig word. Natuurlijk dit kos moeite om eers self een degelike studie van een of ander tijdvak te maak uit die grote werke, maar me dunkt die zaak is zo belangrik dat die onderwyser dit daarvoor o'er 't. Als onze Afrikaanse onderwysers op die wijze te werk gaan zal ous heerlike vruchte zien en mischien dat ons volk meer leven en belangstelling aan die dag zal leg dan tot hiertoe die geval was.

Verder behoort die Afrikaanse Taalvereniging van Potchefstroom door middel van die Afrikaanse Onderwysers op die verschillende schole prijze uit te loof voor die beste opstel o'er een of ander gebeurtenis b.v. (1) „die grote Trek” (2) „Die stichting van die Republieken” of opstelle o'er grote manne in onze gesiedenis.

Dan kan ons nog veel doen om onderwysers aan te moedig om kinders wat op die schole is voor te berei voor die examens wat die Taalbond jaarliks hou o'er die gesiedenis van Zuid-Afrika.

Nog meen ik dat ons als Vereniging moet doen wat in ons vermooge is om zulke boeke als „Piet Retief” goed te versprei.

En eindelijk (D & H) laat ons begin om Whiteside uit Potchefstroom en district te verban.

LET WEL!!

Die Afrikaanse Taal-Vereniging zal op

VRIJDAG 2 OCTOBER,

om 7.30 p.m.

een Vergadering hou in die „LYRIC HALL” om die onderwerp,

***Vaderlandse Geschiedenis
op onze Schole,***

te behandel.

Alle ouders en belangstellende word vriendelik maar dringend verzocht om teenwoordig te wees.

J. J. A. COETSEE,
Secretaris.